

3495

۴۵۰

۴

۴۵۶

معارف

فلسفه و مقدمات

(برگرفته از آثار استاد شهید مرتضی مطهری)

ویراست جدید

تحقیق و تدوین:

عبدالرسول عبودیت

عبودیت، عبدالرسول، ۱۳۳۲ -

فلسفه مقدماتی: برگرفته از آثار استاد شهید مرتضی مطهری (ویراست جدید) / عبدالرسول عبودیت. - قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه.
انتشارات: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۲.
۴۵۶ (مؤسسه ۱۰۱۲، سمت ۱۲۶۷، فلسفه ۷۰)

ISBN: 978-964-411-793-0

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. فلسفه اسلامی - حکمت متعالیه الف. انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، مرتضی مطهری، ۱۲۹۸ - ۱۳۵۸.

۷ ف ۲ ع / ۵۵۱ BBR

شماره ردیف ۱۰۱۳
شماره انتشار سمت ۱۲۶۷
شماره موضوعی فلسفه - ۱۲۵
۱۳۹۲-۸

فلسفه مقدماتی (برگرفته از آثار استاد شهید مرتضی مطهری) - ویراست جدید

● تحقیق و تدوین: عبدالرسول عبودیت

● ناشران: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه و سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

● چاپ: نگارش

● نوبت و تاریخ چاپ: چهارم، بهار ۹۸

● شمارگان: ۵۰۰

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۱-۷۹۳-۰

● قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

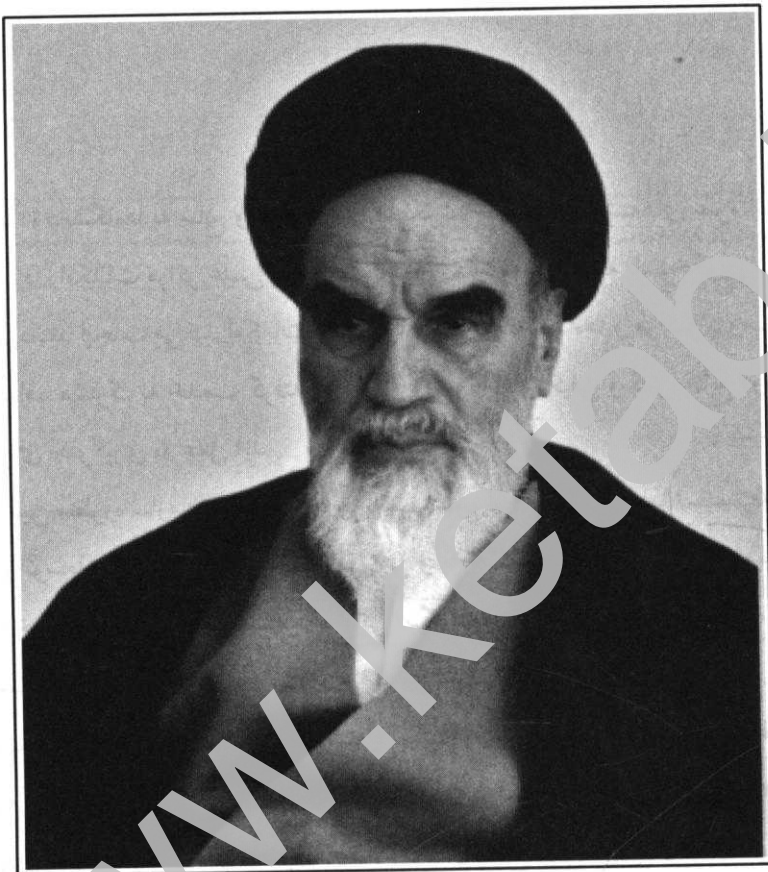
در این چاپ، قیمت مذکور ثابت است و فروشندهگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

کلیه حقوق، اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و جز اینها برای ناشران محفوظ است (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

مراکز پخش:

قم، خیابان شهدا (صفائیه)، کوی شماره ۲۴ (ممتاز)، پلاک ۳۸، تلفن: ۰۲۵۳۷۷۴۲۳۲۶ www.hatf.ir

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان ایوریحان، شماره ۱۰۷ و ۱۰۹، تلفن: ۰۶۶۴۰۸۱۲۰، نمابر: ۰۶۶۴۰۵۶۷۸ www.samt.ac.ir

او [مطهری] با قلمی روان و فکری توانا در تحلیل مسائل اسلامی و توضیح حقایق فلسفی با زبان مردم و بی‌قلق و اضطراب، به تعلیم و تربیت جامعه پرداخت. آثار قلم و زبان او بی‌استثنا آموزنده و روان‌بخش است و مواعظ و نصایح او که از قلبی سرشار از ایمان و عقیدت نشأت می‌گرفت، برای عارف و عامی سودمند و فرحزاست.

(صحیفه امام، ج ۱۴، ص ۳۲۵)

پیام پژوهش

نیاز گسترده دانشگاه‌ها به منابع و متون درسی با نگرش اسلامی در رشته‌های علوم انسانی و محدود بودن امکانات مراکز علمی و پژوهشی که خود را موظف به پاسخگویی به این نیاز می‌دانند، ایجاب می‌کند امکانات موجود با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی در مسیر اهداف مشترک به خدمت گرفته شود و افزون بر ارتقای کیفی و کمی منابع درسی از دوباره‌کاری جلوگیری به عمل آید.

به همین منظور، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی * پنجمین کار مشترک خود را با انتشار کتاب *فلسفه مقدمه‌ای* (برگرفته از آثار استاد شهید مرتضی مطهری) - ویراست جدید به جامعه علمی کشور عرضه می‌کنند.

کتاب پیش رو، برای دانشجویان رشته *الهیات و معارف اسلامی*، گرایش «فلسفه و حکمت اسلامی» در مقطع کارشناسی، و رشته‌های «فلسفه و کلام اسلامی»، «مدرسی الهیات و معارف اسلامی» و «تصوف و عرفان» در مقطع کارشناسی ارشد به‌عنوان منبع اصلی درس *فلسفه اسلامی* به ارزش چهار واحد تدوین شده است.

امید است افزون بر دانشجویان، طلاب حوزه‌های علمیه و دیگر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

فهرست مطالب

- ۱۸..... مقدمه ویراست اول
۲۰..... مقدمه ویراست جدید
۲۰..... قدردانی و سپاس

مدخل

۱

واژه فلسفه

- ۱-۱. واژه «فلسفه» در ایران ۲۴
۱-۲. واژه «فلسفه» در اصطلاح مسلمانان ۲۵
۱-۳. فلسفه حقیقی یا علم اعلا ۲۶
۱-۴. مابعدالطبیعه یا متافیزیک ۲۸
۱-۵. جدا شدن علوم از فلسفه ۲۹

۲

فلسفه اسلامی

- ۲-۱. نحله‌های فکری اسلامی پیش از صدرالمآلهین ۳۱
۲-۱-۱. روش فلسفی مشائی ۳۱
۲-۱-۲. روش فلسفی اشراقی ۳۲
۲-۱-۳. روش سلوکی عرفانی ۳۲
۲-۱-۴. روش کلامی ۳۳
۲-۲. حکمت متعالیه ۳۴

۳

تعریف فلسفه

- ۳-۱. موضوع علم ۳۷
۳-۲. موضوع فلسفه ۳۹

- ۳۹..... ۳-۲-۱. عوارض ذاتیه.....
- ۴۰..... ۳-۲-۲. عوارض ذاتیه «موجود».....
- ۴۱..... ۳-۳. روش تحقیق در فلسفه.....
- ۴۱..... ۳-۴. فایده و ضرورت فلسفه.....
- ۴۳..... ۳-۵. مسائل فلسفه.....

بخش اول: احکام مفهوم وجود

۴

مفهوم وجود

- ۴۶..... ۴-۱. ماهیت مفهوم وجود.....
- ۴۸..... ۴-۲. اشراک مفهوم وجود.....
- ۴۹..... ۴-۲-۱. برهان.....

۵

رابطه وجود و ماهیت در ذهن و خارج

- ۵۲..... ۵-۱. مغایرت وجود و ماهیت در ذهن.....
- ۵۳..... ۵-۱-۱. برهان.....
- ۵۴..... ۵-۲. اتحاد وجود و ماهیت در خارج.....

بخش دوم: احکام حقیقت وجود

۶

اصالت وجود و اعتباریت ماهیت

تصویر مدعا

- ۶۰..... ۶-۱. پیشینه.....
- ۶۲..... ۶-۲. تصویر مدعا.....
- ۶۸..... ۶-۳. اصطلاح اصیل و اعتباری.....
- ۶۸..... ۶-۴. تفاوت اصالت وجود و اصالت ماهیت در صدق مفهوم وجود.....

۷

اصالت وجود و اعتباریت ماهیت

اثبات مدعا

- ۷۰..... ۷-۱. برهان اول.....

۷۰	۷-۱-۱. تقریر اول
۷۲	۷-۱-۲. تقریر دوم
۷۵	۷-۲. برهان دوم

۸

تشکیک در وجود

تصویر مدعا

۷۹	۸-۱. وحدت وجود
۷۹	۸-۲. تباین و کثرت وجودات
۸۱	۸-۳. وحدت در عین کثرت
۸۴	۸-۴. تشکیک در ماهیت
۸۵	۸-۵. تشکیک در وجود

۹

تشکیک در وجود

اثبات مدعا

۸۸	۹-۱. برهان اول
۹۰	۹-۲. برهان دوم
۹۱	۹-۳. برهان سوم
۹۲	۹-۴. برهان چهارم

بخش سوم: احکام عدم

۱۰

نبود تمایز و علیت بین اعدام

۹۶	۱۰-۱. نبود تمایز میان اعدام
۹۸	۱۰-۲. پرسش و پاسخ
۱۰۲	۱۰-۳. نبود علیت بین اعدام

۱۱

امتناع اعاده معدوم

۱۰۴	۱۱-۱. توضیح دقیق مدعا
۱۰۷	۱۱-۲. برهان

بخش چهارم: ادراک

۱۲

وجود ذهنی

- ۱۱۲..... ۱۲-۱. طرح مدعا
- ۱۱۵..... ۱۲-۲. براهین اثبات وجود ذهنی
- ۱۱۸..... ۱۲-۳. طرح اشکال اساسی وجود ذهنی
- ۱۱۸..... ۱۲-۳-۱. مقدمات لازم برای طرح اشکال
- ۱۱۹..... ۱۲-۳-۲. اشکال
- ۱۱۹..... ۱۲-۴. پاسخ اشکال
- ۱۱۹..... ۱۲-۴-۱. پاسخ فخر رازی
- ۱۲۰..... ۱۲-۴-۲. پاسخ فاضل قوشچی
- ۱۲۱..... ۱۲-۴-۳. پاسخ باور مندان به شح
- ۱۲۲..... ۱۲-۴-۴. پاسخ سید صدر
- ۱۲۳..... ۱۲-۴-۵. پاسخ محقق درانی
- ۱۲۳..... ۱۲-۴-۶. پاسخ صدر المتألمین

۱۳

معقولات از فلسفی

- ۱۲۸..... ۱۳-۱. معقول چیست؟
- ۱۳۳..... ۱۳-۲. دسته‌بندی معقولات
- ۱۳۴..... ۱۳-۲-۱. معقولات اولیه
- ۱۳۵..... ۱۳-۲-۲. معقولات ثانیه
- ۱۳۶..... ۱۳-۳. فرق معقولات اولیه و ثانیه

۱۴

کیفیت انتزاع معقولات ثانیه

- ۱۴۰..... ۱۴-۱. مفاهیم اسمی و حرفی
- ۱۴۳..... ۱۴-۲. حقیقت انتزاع
- ۱۴۵..... ۱۴-۳. نحوه انتزاع معقولات ثانیه
- ۱۴۵..... ۱۴-۴. تعریف معقولات ثانیه

۱۵

اتحاد عالم و معلوم

- ۱۴۷..... ۱۵-۱. اتحاد عالم و معلوم در علم ذات به خود

۱۵۰ اتحاد عاقل و معقول در علم ذات به غیر
۱۵۱ ۱۵-۲-۱ دیدگاه بوعلی
۱۵۲ ۱۵-۲-۲ نظریه صدرالمتألهین
۱۵۳ ۱۵-۲-۳ مراتب اتحاد
۱۵۴ ۱۵-۲-۴ خلاصه
۱۵۶ ۱۵-۳ اشاره به برهان

۱۶

مناط صدق در قضایا

۱۵۹ ۱۶-۱ تعریف حقیقت و اشکالات ناشی از آن
۱۶۲ ۱۶-۲ انواع قضایا
۱۶۴ ۱۶-۳ ملاک صدق در انواع قضایا و پاسخ اشکالات

بخش پنجم: مواد ثلاث

۱۷

ضرورت و امکان

۱۷۴ ۱۷-۱ معنای ضرورت و امکان
۱۷۵ ۱۷-۲ وجوب، امکان، امتناع
۱۷۶ ۱۷-۳ تقسیم وجوب و امکان و امتناع به «بالذات» و «بالغیر»
۱۷۸ ۱۷-۴ معانی گوناگون امکان

۱۸

امکان استعدادی

۱۸۱ ۱۸-۱ سیر تاریخی بحث
۱۸۲ ۱۸-۲ مغایرت امکان استعدادی با استعداد
۱۸۳ ۱۸-۳ امکان وقوعی و امکان استعدادی
۱۸۴ ۱۸-۴ فرق میان امکان استعدادی و امکان ذاتی
۱۸۴ ۱۸-۴-۱ فرق اول
۱۸۵ ۱۸-۴-۲ فرق دوم
۱۸۵ ۱۸-۴-۳ فرق سوم
۱۸۶ ۱۸-۴-۴ فرق چهارم
۱۸۷ ۱۸-۴-۵ فرق پنجم

۱۸۴-۶. فرق ششم ۱۸۷

بخش ششم: ماهیت و احکام آن

۱۹

ماهیت

- ۱۹۰-۱. واژه «ماهیت» ۱۹۰
۱۹۱-۱. انواع پرسش ۱۹۱
۱۹۵-۳. تعریف ماهیت ۱۹۵
۱۹۶-۴. ذاتی و عرضی ۱۹۶

۲۰

حکم حیثیت ذات ماهیت

- ۱۹۸-۱. ماهیه لیست من حیث هی الاهی ۱۹۸
۱۹۹-۱-۱. اسکاال و جواب ۱۹۹
۲۰۲-۲. بیان مطلب با استفاده از تعبیر حمل اولی و حمل شایع ۲۰۲

۲۱

اعتبارات ماهیت

- ۲۰۴-۱. نظر مشهور ۲۰۴
۲۰۷-۲. نظر نهایی ۲۰۷

بخش هفتم: علت

۲۲

معنای علت و انقسامات آن

- ۲۱۲-۱. معنای واژه «علت» ۲۱۲
۲۱۳-۲. اقسام علت ۲۱۳
۲۱۳-۲-۱. علت حقیقی و اعدادی ۲۱۳
۲۱۴-۲-۲. علت تامه و ناقصه ۲۱۴
۲۱۵-۲-۳. علت فاعلی، غایی، صوری و مادی ۲۱۵
۲۱۶-۲-۴. علت داخلی و خارجی ۲۱۶
۲۱۷-۲-۵. علت مباشر و غیرمباشر ۲۱۷
۲۱۷-۲-۶. علت طولی و عرضی ۲۱۷

۲۳

اصل علیت و فقر وجودی معلول

- ۲۱۹ اصل علیت..... ۲۳-۱
 ۲۲۰ اهمیت اصل علیت..... ۲۳-۱-۱
 ۲۲۰ تلقی فلاسفه از اصل علیت..... ۲۳-۱-۲
 ۲۲۲ بداهت اصل علیت..... ۲۳-۱-۳
 ۲۲۲ فقر وجودی معلول..... ۲۲-۱
 ۲۲۲ توضیح مدعا..... ۲۳-۲-۱
 ۲۲۴ اثبات فقر وجودی معلول..... ۲۲-۲-۲

۲۴

مناط احتیاج به علت، و نیاز به علت در بقا

- ۲۲۸ مناط احتیاج معلول به علت..... ۲۴-۱
 ۲۲۸ نظریه حسی..... ۲۴-۱-۱
 ۲۲۹ نظریه حدوثی..... ۲۴-۱-۲
 ۲۳۰ نظریه امکان ماهوی..... ۲۴-۱-۳
 ۲۳۱ نظریه فقر وجودی..... ۲۴-۱-۴
 ۲۳۲ پرسش و پاسخ..... ۲۴-۱-۵
 ۲۳۳ نیازمندی معلول به علت در بقا..... ۲۴-۲
 ۲۳۳ توضیح مدعا..... ۲۴-۲-۱
 ۲۳۴ اثبات مدعا..... ۲۴-۲-۲

۲۵

جبر علی - معلولی و سنخیت علی - معلولی

- ۲۳۶ جبر علی - معلولی..... ۲۵-۱
 ۲۳۸ مخالفان جبر علی - معلولی..... ۲۵-۱-۱
 ۲۳۸ سنخیت علی - معلولی..... ۲۵-۲
 ۲۴۰ دلیل حسی و استقرایی..... ۲۵-۲-۱
 ۲۴۱ دلیل عقلی و قیاسی..... ۲۵-۲-۲

۲۶

امتناع دور و تسلسل در علل

- ۲۴۴ دور و اثبات امتناع آن..... ۲۶-۱

- ۲۴۴ تسلسل ۲۶-۲
 ۲۴۵ اثبات امتناع تسلسل ۲۶-۲-۱

۲۷

علت غایی

- ۲۴۹ رابطه غایت و فعل ۲۷-۱
 ۲۵۱ رابطه علت غایی و علت فاعلی ۲۷-۲
 ۲۵۲ اشکالات وارد بر علت غایی و پاسخ آنها ۲۷-۳
 ۲۵۲ غایت‌داری و عبث ۲۷-۳-۱
 ۲۵۶ غایت‌داری و شعور و ادراک ۲۷-۳-۲

۲۸

جبر و اختیار

- ۲۶۰ طرح مشکل جبر ۲۸-۱
 ۲۶۲ آرای گوناگون درباره مسئله جبر و اختیار ۲۸-۲
 ۲۶۳ رد نظریه جبر ۲۸-۳
 ۲۶۳ نفی ضرورت علی - معلولی مستلزم اختیار نیست ۲۸-۳-۱
 ۲۶۵ ضرورت علی - معلولی منافی اختیار نیست ۲۸-۳-۲

بخش هشتم: تقدم و تأخر

۲۹

اقسام تقدم و تأخر

- ۲۶۹ تقدم زمانی ۲۹-۱
 ۲۶۹ تقدم رتبی ۲۹-۲
 ۲۷۱ تقدم بالشرف ۲۹-۳
 ۲۷۱ تقدم بالطبع ۲۹-۴
 ۲۷۲ تقدم بالعليه ۲۹-۵
 ۲۷۳ تقدم بالتجوهر ۲۹-۶
 ۲۷۳ تقدم بالحقیقه ۲۹-۷

۳۰

حقیقت تقدم و تأخر

- ۲۷۵ کلی متواطی و مشکک ۳۰-۱

- ۳۰-۲. رابطه مسئله تقدم و تأخر با کلی مشکک ۲۷۶
- ۳۰-۳. بازگشت حقیقت تقدم و تأخر به یکسانی مابه الاشتراک و مابه الامتیاز ۲۷۷

۳۱

ملاک تقدم زمانی

- ۳۱-۱. ذاتی بودن تقدم و تأخر نسبت به اجزای زمان ۲۸۰
- ۳۱-۲. بازگشت تقدم و تأخر زمانی به قوه و فعلیت در اجزای زمان ۲۸۲

۳۲

حدوث و قدم

- ۳۲-۱. تعریف حدوث و قدم ۲۸۴
- ۳۲-۲. حدوث و قدم ذاتی ۲۸۵
- ۳۲-۳. حدوث و قدم زمانی ۲۸۷
- ۳۲-۴. ریشه تاریخی بحث ۲۸۷
- ۳۲-۴-۱. اشکال و جواب ۲۹۱

بخش نهم: مقولات

۳۳

جوهر و عرض

- ۳۳-۱. مقدمه ۲۹۶
- ۳۳-۱-۱. حلول ۲۹۶
- ۳۳-۱-۲. موضوع ۲۹۷
- ۳۳-۲. تعریف جوهر و عرض ۲۹۷
- ۳۳-۳. انواع عرض ۲۹۸
- ۳۳-۴. عرض تحلیلی ۲۹۹
- ۳۳-۵. نکاتی درباره اعراض ۳۰۰
- ۳۳-۶. مکان ۳۰۰
- ۳۳-۷. زمان ۳۰۱
- ۳۳-۷-۱. «آن» ۳۰۲

۳۴

انواع جوهر

- ۳۴-۱. ماده ۳۰۴

۳۰۶ صورت	۳۴-۲
۳۰۷ جسم	۳۴-۳
۳۰۸ نظریه متکلمان	۳۴-۳-۱
۳۰۸ نظریه دموکریتوس	۳۴-۳-۲
۳۰۹ نظریه فلاسفه	۳۴-۳-۳
۳۱۱ نفس	۳۴-۴
۳۱۲ عقل	۳۴-۵

۳۵

اثبات هیولا

۳۱۳ برهان فصل و وصل	۳۵-۱
۳۱۹ برهان قوه و فعل	۳۵-۲

۳۶

ابطال جزء لایتجزا

۳۲۱ جزء لایتجزا یا جوهر فر	۳۶-۱
۳۲۲ ابطال جزء لایتجزا	۳۶-۲

۳۷

ابطال ذرات صغار صلبه

۳۲۷ ذرات صغار صلبه	۳۷-۱
۳۲۸ ذرات صغار صلبه و نظریه اتمی جدید	۳۷-۲
۳۲۹ ابطال ذرات صغار صلبه	۳۷-۳

بخش دهم: تغییر

۳۸

تغییر

۳۳۲ تاریخچه مسئله تغییر و تغیر	۳۸-۱
۳۳۵ تعریف حرکت و کون و فساد	۳۸-۲
۳۳۶ کون و فساد	۳۸-۳

۳۹

لوازم حرکت و حرکت جوهری

۳۴۱ لوازم حرکت	۳۹-۱
-----	------------------	------

۳۴۱	۳۹-۱-۱. مبدأ و منتهای حرکت
۳۴۱	۳۹-۱-۲. فاعل حرکت یا محرک
۳۴۲	۳۹-۱-۳. موضوع حرکت یا متحرک
۳۴۳	۳۹-۱-۴. مسافت حرکت
۳۴۴	۳۹-۲. حرکت جوهری

۴۰

اثبات حرکت جوهری

۳۴۷	۴۰-۱. برهان اول
۳۴۸	۴۰-۲. برهان دوم
۳۵۱	۴۰-۳. برهان سوم
۳۵۳	۴۰-۴. برهان چهارم
۳۵۴	۴۰-۵. برهان پنجم

پرسش نازدهم: ذات الهی

۴۱

خداشناسی و راه‌های آن

۳۵۸	۴۱-۱. طرح درست مسئله خداوند
۳۶۲	۴۱-۲. پرسش و پاسخ
۳۶۴	۴۱-۳. راه‌های بشر به سوی خدا
۳۶۵	۴۱-۳-۱. راه دل یا راه فطرت
۳۶۷	۴۱-۳-۲. راه حس و علم یا راه طبیعت
۳۶۷	۴۱-۳-۳. راه عقل یا راه استدلال و فلسفه

۴۲

براهین اثبات وجود خداوند

۳۷۱	۴۲-۱. توضیح درباره انواع براهین اثبات وجود خداوند
۳۷۱	۴۲-۱-۱. توضیح درباره براهین صدیقین
۳۷۲	۴۲-۱-۲. توضیح درباره براهین وجودی
۳۷۲	۴۲-۲. براهین اثبات وجود خداوند
۳۷۳	۴۲-۲-۱. برهان خواجه
۳۷۵	۴۲-۲-۲. برهان فارابی

- ۳۷۶ ۴۲-۲-۳. برهان صدیقین ابن سینا
۳۷۸ ۴۲-۲-۴. برهان صدیقین صدرالمতأللهین

۴۳

توحید ذاتی

- ۳۸۱ ۴۳-۱. معنای توحید ذاتی
۳۸۳ ۱۳-۲. برهان

بخش دوازدهم: صفات الهی

۴۴

تشبیه و تنزیه

- ۳۸۷ ۴۴-۱. آرای مختلف در باب تنزیه
۳۹۰ ۴۴-۲. اشکالات وارد شده بر وصف کردن خداوند
۳۹۱ ۴۴-۳. پاسخ اشکالات
۳۹۱ ۴۴-۳-۱. پاسخ اشکال نخست
۳۹۲ ۴۴-۳-۲. پاسخ اشکال دوم
۳۹۳ ۴۴-۳-۳. پاسخ اشکال سوم

۴۵

صفات الهی

- ۳۹۷ ۴۵-۱. تقسیم‌بندی صفات خداوند
۳۹۸ ۴۵-۲. عینیت صفات ذاتی با ذات
۴۰۰ ۴۵-۳. برهان بر صفات خداوند

بخش سیزدهم: افعال الهی

۴۶

حدوث و قدم عالم

- ۴۰۵ ۴۶-۱. حدوث و قدم عالم از نظر متکلمان
۴۰۷ ۴۶-۲. حدوث و قدم عالم از نظر عموم فلاسفه
۴۰۸ ۴۶-۳. حدوث و قدم عالم از دیدگاه صدرالمتأللهین
۴۱۱ ۴۶-۴. دیدگاه علامه طباطبائی

۴۷

مرجع حدوث عالم در لایزال

- ۴۷-۱. پاسخ اشاعره ۴۱۶
- ۴۷-۲. پاسخ معتزله ۴۱۶
- ۴۷-۳. پاسخ کعبی ۴۱۷
- ۴۷-۴. پاسخ غزالی ۴۲۰
- ۴۷-۴-۱. ریشه تفاوت زمان و مکان از نظر نهایت‌پذیری ۴۲۱
- ۴۷-۵. نتیجه‌گیری ۴۲۲

۴۸

عوالم کلی وجود

- ۴۸-۱. معنای «عالم» در فلسفه ۴۲۴
- ۴۸-۲. عوالم کلی وجود ۴۲۵

۴۹

قضا و قدر

- ۴۹-۱. معنای قضا و قدر ۴۲۹
- ۴۹-۱-۱. معنای لغوی قضا و قدر ۴۲۹
- ۴۹-۱-۲. معنای فلسفی قضا و قدر ۴۳۰
- ۴۹-۲. اشاعره، معتزله، امامیه و مسئله قضا و قدر ۴۳۱
- ۴۹-۳. تغییرناپذیری قضا و تغییرپذیری قدر ۴۳۲

۵۰

شُرور

- ۵۰-۱. حقیقت شُرور و بدی‌ها ۴۳۶
- ۵۰-۲. تفکیک‌ناپذیری شُرور از خیرات و غلبه خیرات بر شُرور ۴۳۸
- ۵۰-۳. فواید شُرور و بدی‌ها ۴۳۹

- منابع ۴۴۲
- نمایه‌ها ۴۴۴

مقدمه ویراست اول

بسم الله الرحمن الرحيم

به اعتقاد استاد مطهری، فلسفه از دانش‌هایی است که تصور مسائلی آن غالباً دشوارتر از اثبات آنهاست؛ برخلاف مثلاً هندسه اقلیدسی که اثبات مسائلی آن مشکل‌تر از تصور آنهاست. استاد مطهری، بر اساس این باور، از کسانی است که تصویر مسائلی فلسفی را مهم می‌شمارد و آنها را به خوبی توضیح می‌دهد. افزون بر این، او در هنگام توضیح استدلال نیز غالباً مقدمات استدلال را تفکیک و در صورت لزوم، هر یک را جداگانه و مشروح بررسی می‌کند. در یک کلام، او تقریری روان و مشروح، و روشی نسبتاً تحلیلی دارد که برای نوآموزان فلسفه سودمند و کاراست؛ ولی باین حال هیچ‌یک از کتاب‌های فلسفی استاد «درسی» نیست. از این رو، نگارنده این سطور، بر آن شد که از مجموعه آثار فلسفی استاد کتابی درسی، به نام *فلسفه مقدماتی*، تهیه کند تا دوستان ازان فلسفه بتوانند فلسفه اسلامی را با کتابی به زبان فارسی، با نگارشی روان و با تقریری مشروح و نسبتاً تحلیلی از استادی خبره آغاز کنند.

این کتاب، یک مدخل و یازده بخش دارد، به این شرح: مدخل آن، در سه فصل، حاوی مباحثی درباره فلسفه؛ بخش اول، در دو فصل، درباره مفهوم وجود؛ بخش دوم، در دو فصل، درباره حقیقت وجود؛ بخش سوم در دو فصل، درباره عدم؛ بخش چهارم، در چهار فصل، درباره ادراک؛ بخش پنجم، در سه فصل، درباره مواد ثلاث و مسائل مرتبط با آنها؛ بخش ششم، در هفت فصل، درباره علیت و مباحث مرتبط با آن؛ بخش هفتم، در پنج فصل، درباره مقولات؛ بخش هشتم، در سه فصل، درباره حرکت؛ بخش نهم، در سه فصل، درباره ذات الهی؛ بخش دهم، در دو فصل، درباره صفات الهی؛ و بخش یازدهم، در

چهار فصل، درباره افعال الهی.

این کتاب «برگرفته» از آثار استاد مطهری است، نه عین آثار استاد؛ یعنی نگارنده در بخش‌بندی کتاب، در انتخاب مطالب و تعیین سرفصل‌ها، و در انتخاب عناوین ذیل هر سرفصل دخل و تصرف کرده که طبعاً مستلزم تقدیم و تأخیر مطالب استاد، حذف برخی از آنها و تلخیص برخی دیگر است. همچنین برگرداندن عبارات گفتاری به نوشتاری و ویرایش آنها و در موارد نادری نگارش متن نیز از کارهای دیگر نگارنده است؛ اما کوشیده‌ام به غم این تصرفات، به مضمون کلام استاد و شیوه تقریر مطالب خللی وارد نیاید؛ به طوری که خواننده مطمئن باشد آنچه می‌خواند تقریر استاد مطهری از فلسفه اسلامی است. اینکه این کوشش تا چه حد قرین توفیق بوده است از مقایسه متن هر فصل با مرجع آن روشن می‌شود. در ضمن برخی از فصول که برای آنها مرجع خاصی ذکر نشده، برگرفته از مضمون سخنان استاد در مواضع متفاوت، از آثار فلسفی ایشان است؛ به گونه‌ای که مضمون و تصویر از استاد است، ولی نگارش آن از نگارنده.

به هر روی، کسانی که این نگاشته را به مؤلفه کتابی درسی می‌خوانند یا استادانی که آن را از نظر می‌گذرانند، با دقت در نکات یادشده و با مراجعه به آثار استاد، نگارنده را ممنون خویش می‌سازند نظر خود را درباره محسنات و عیوب این کتاب به مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^ع اعلام کنند تا در ویرایش‌های بعد مورد توجه قرار گیرد.

در پایان از حجج اسلام والمسلمین آقایان دکتر محمد مطهری و دکتر احمد احمدی، که این متن را از آغاز تا پایان به دقت مطالعه و تصحیح کردند تشکر می‌کنم. همچنین از آقایان مسعود نقی‌لو، مسعود یوسفی و محمد عسگری به عهده‌دار تایپ و تصحیح این کتاب بوده‌اند سپاسگزارم. و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهیرین.

عبدالرسول عبودیت

قم

۱۳ مرداد ۱۳۸۷

اول شعبان ۱۴۲۹

مقدمه ویراست جدید

ویراست جدید کتاب *فلسفه مقدماتی* پنجاه فصل در سیزده بخش دارد که در مقایسه با ویراست نخست آن، ده فصل و دو بخش به آن افزوده شده است: بخش ماهیت و احکام آن، شامل سه فصل با عناوین «ماهیت»، «حکم حیثیت ذات ماهیت» و «اعتبارات ماهیت»، و بخش تقدم و تأخر، شامل سه فصل جدید با عناوین «اقسام تقدم و تأخر»، «حقیقت تقدم و تأخر»، «املاک تقدم و تأخر»، و فصلی از سابق با عنوان «حدوث و قدم».

همچنین فصلی با عنوان «کفایت انتزاع معقولات ثانیه» به بخش ادراک، و فصلی نیز با عنوان «مرجح حدوث عالم در لایزال» به بخش افعال الهی ضمیمه شده است. سرانجام در بخش احکام حقیقت وجود هر یک از دو فصل «اصالت وجود و اعتباریت ماهیت» و «تشکیک در وجود»، به سبب اهمیت آنها، به دو فصل تبدیل شده است: فصلی در تصویر مدعا و فصلی در اثبات آن، که به این ترتیب بخش مزبور شامل چهار فصل است. گفتنی است برخی قسمت‌های این چهار فصل، در حقیقت بازسازی شده‌ی تقریر استادند. این بازسازی تا حدی در برخی فصول جدید، و به‌ندرت در برخی از مطالب سابق کتاب که در آنها تقریر استاد اجمال یا اغلاق داشته نیز به چشم می‌خورد.

قدردانی و سپاس

در آماده‌سازی و به ثمر رسیدن این کتاب، عزیزان دیگری نیز سهم بوده‌اند که از زحمات همه آنها سپاسگزارم. از جناب حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر احمد احمدی، ناظر محترم کتاب، جناب آقای علیرضا تاجیک، که با ذکر پاره‌ای نکات موجب تدقیق بیشتر مطالب، و

با ویرایش ادبی اثر پیش رو، و نیز کتاب درآمده به نظام حکمت صدرانی ۳ بر غنای ادبی اثر افزوده‌اند؛ همچنین از دست‌اندرکاران مدیریت تدوین مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) به‌ویژه رئیس اداره تدوین متون درسی، جناب آقای سیدعلی حسینی فاطمی، به‌خاطر بیگیری‌های مستمر کار و نیز کنترل نهایی کتاب، آقایان عسگری، محرابیون، یوسفی و سببه‌کار برای تایپ و اعمال اصلاحات متن، جناب آقای علی موحدی‌فرد برای چندین بار کنترل اصلاحات، سرکار خانم بتول احدی برای بازخوانی کتاب و جناب آقای علی آقا محمدی برای استخراج و تنظیم فهرست‌های فنی و نمایه‌سازی کتاب و نیز از دست‌اندرکاران سازمان ست و متصدیان نشر و همه کسانی که به‌گونه‌ای در شکل‌گیری و نهایی‌سازی این اثر سهیم بوده‌اند، تشکر می‌کنم و از خدای بزرگ برای یکایک آنان اجر و پاداش نیکو می‌طلبم.

والحمد لله رب العالمین

وصلی الله علی محمد و آله الطاهرین

قم

عبدالرسول عبودیت

بهار ۱۳۹۲